

Arkivsak-dok. 23/01851-1
Saksbehandler Thomas Engh

Saksgang
Formannskapet 2019 - 2023

Møtedato
13.02.2023

Sak nr.

Oppstartsnotat - Handlingsprogram for næringsutvikling

Saksordførersak.

Saksordfører: Therese Thorbjørnsen

Medsaksbehandlere: Eirik Milde, Hilde Synnøve Lind

Saksordførers innstilling:

Legges fram i møtet

Vedlegg:

1. KS rapport - Vellykket næringsutvikling.
2. Menon Economics - Næringsutvikling i Viken etter covid.
3. Universitetet i Stavanger - Smarte diversifiseringsmuligheter.
4. Søndre Viken IPR - Innspill til regionale satsningsområder.

Sammendrag:

Sarpsborg kommune skal utarbeide et handlingsprogram for næringsutvikling i 2023, jf. bystyrets vedtak av 15. desember 2022.

Viken fylkeskommune utarbeidet i 2022 et nytt kunnskapsgrunnlag for næringsutviklingspotensialet for alle kommuneregionene i Viken, jf. vedlegg 2 og 3. I tillegg har det gjennom 2022 pågått strategiske prosesser knyttet til næringsutvikling i Partnerskapet for næringsutvikling i Østfold og Søndre Viken næringsregion, jf. vedlegg 4.

Oppstartsnotatet beskriver et rammeverk for et handlingsprogram basert på disse arbeidene og kommunens samfunnsplan. Handlingsprogrammet bør utarbeides i tråd med målsettingene, bærekraftperspektivet og det strategiske grunnlaget i samfunnsplanen 2018-2030.

Kommunedirektøren legger også fram forslag til hvordan prosessen bør organiseres fram til et utarbeidet handlingsprogram. Kommunedirektøren legger særlig vekt på bred deltakelse i kommunen og samarbeid med næringsliv for å lykkes med utarbeidelsen av programmet og gjennomføringen av det.

Kommunedirektøren anbefaler at oppstartsnotat for handlingsprogram for næringsutvikling legges til grunn for det videre arbeidet.

Utredning:

Bakgrunn:

I bystyremøtet 15. desember 2022 ble det under behandlingen av budsjett og handlingsplan 2023-2026 enstemmig vedtatt følgende:

Næringsattraktivitet og byutvikling:

- 1) Utforme tiltak med sikte på å gjøre kommunens organisasjon i bedre stand til å skape næringsattraktivitet og fremme byutvikling, og få til samspill og samskaping med næringsliv, frivilligheten og andre aktører i Sarpsborg. Det må ses på løsninger på tvers av kommuneområdene, særlig samfunn og teknisk. Det fremmes politisk sak om tiltakene.
- 2) «Utarbeide et handlingsprogram for næringsutvikling som beskriver strategier for Sarpsborg kommunes arbeid med dette».

Dette oppstartsnotatet er en oppfølging av punkt 2) Handlingsprogram for næringsutvikling.

Punkt 1) Utforme tiltak med sikte på å gjøre kommunens organisasjon i bedre stand til å skape næringsattraktivitet (...), vil blant annet omhandle organisering og ressursbruk som også berører næringsarbeidet. Kommunedirektøren vil komme tilbake til formannskapet med en egen sak på dette.

I budsjett og handlingsplan 2023-2026 har bystyret også vedtatt at det skal etableres et nærings- og byutviklingsfond på 1 mill. kroner. Kommunedirektøren vil også her komme tilbake til formannskapet og bystyret med en egen sak om innretning av dette.

Dagens situasjon:

I samfunnsplanen 2018-2030 er det definert måltall for ønsket arbeidsplassutvikling og samfunnsutvikling i Sarpsborg:

- *Sarpsborg skal ha minst 33.000 arbeidsplasser i 2030.*
Dette forutsetter en økning på rundt 6.000 fra 2017 til 2030. Veksten i antall arbeidsplasser må da være på 1,5 prosent årlig.
- *Inntekts- og formuesskatt til kommune og stat fra personlige skatteyttere i Sarpsborg skal i 2030 være på nivå med landsgjennomsnittet.*
I 2016 hadde Sarpsborg en skatteinngang på 79,9 prosent av landssnittet hensyntatt innbyggertallet

De siste oppdaterte bosteds- og næringsattraktivitetsanalysene fra Telemarksforskning viser en bekymringsfull utvikling for Sarpsborg sin del.

Fra 2017 til 2021 har Sarpsborg hatt en gjennomsnittlig årlig arbeidsplassvekst på 0,9%. Mens den relative veksten (målt mot landsgjennomsnittet) i antall offentlige arbeidsplasser i Sarpsborg har vært kraftig etter 2014 på grunn av nytt sentralsykehus på Kalnes, har den relative veksten (målt mot landsgjennomsnittet) i privat sektor vært stadig synkende. Bare siden 2018 har Sarpsborg tapt over 600 arbeidsplasser netto i privat sektor. Skal velferdsstaten opprettholdes slik vi er vant til, er det avgjørende at alle kommuner stimulerer til økt sysselsetting i privat sektor. For Sarpsborg isolert er et variert næringsliv og et mangfold av arbeidsplasser også viktig med tanke på bostedsattraktiviteten.

Like bekymringsfullt er det at verdiskapingen i næringslivet i Sarpsborg har hatt en svakere vekst enn resten av landet de siste tre årene. Verdiskapingen i en bedrift er summen av lønnskostnader og driftsresultat. Verdiskapingen forteller hvor mye som kan fordeles til ansatte, eiere, skatt og til de som finansierer virksomheten. Skal Sarpsborg nå målet om å ha en inntekts- og formuesskatt på nivå med landsgjennomsnittet, må verdiskapingen økes.

Nytt kunnskapsgrunnlag:

Viken fylkeskommune har, blant annet etter ønske fra Partnerskapet for næringsutvikling i Østfold og kommuneregionene, utarbeidet nye næringsanalyser og nytt kunnskapsgrunnlag, jf. vedlegg 2 og 3. Det vil også bli utarbeidet en mer detaljert analyse for hvert av de tre fylkene Akershus, Buskerud og Østfold, som etter planen skal foreligge i løpet av februar 2023. Disse analysene er tenkt å danne grunnlaget for fylkesvise planer etter oppløsningen av Viken, og kommunedirektøren ser en klar fordel av å benytte dette kunnskapsgrunnlaget ved utarbeidelsen av handlingsplanen.

Næringsanalysene ser på hvilke muligheter for næringsutvikling det er grunnlag for i Viken, Østfold og hver enkelt kommuneregion. Alle regioner har særegne muligheter og ulike forutsetninger for næringsutvikling. Både regjeringen, OECD og EU anbefaler å utnytte disse forskjellene og skreddersy politikken til hver region. Dette kalles Smart spesialisering og er en metode for å få det til.

På oppdrag fra Søndre Viken interkommunal politiske råd presenterte næringsavdelingene i de fem deltakerkommunene (Fredrikstad, Hvaler, Halden, Aremark og Sarpsborg) en sak til styret den 6. april 2022, jf. vedlegg 4. Her ble det presentert i alt 17 mulige satsningsområder for regionalt samarbeid. Flere av de anbefalte satsningsområdene er sammenfallende med anbefalingene i smart spesialiseringsanalysene beskrevet ovenfor, mens spesielt ett av satsningsområdene er en utfordring som Sarpsborg, Fredrikstad og Halden deler; utenforskap og økt sysselsetting.

Handlingsprogrammet:

Formålet med handlingsprogrammet er å beskrive hvordan og på hvilken måte Sarpsborg kommune bør gjennomføre tiltak både i egen regi, men også i samarbeid med andre aktører for å skape nye arbeidsplasser og stimulere til økt næringsutvikling.

Kommunedirektøren anbefaler at handlingsprogrammet bygger på kommunens samfunnsplan og de analysene og det strategiske arbeidet som er gjennomført i løpet av 2022.

Nedenfor er forslag til temaer som handlingsprogrammet bør fokusere på:

Nedenfor følger en orientering om de ulike temaboksene i illustrasjonen:

Samfunnsplanen 2018-2013:

Etter kommunedirektørens mening bør bærekraftperspektivet, målsettingene og de strategiske grepene for ønsket næringsutvikling i samfunnsplanen ligge til grunn for handlingsprogrammet.

Kunnskapsgrunnlag og Smart spesialisering:

Kunnskapsgrunnlaget og anbefalingene for en Smart spesialiseringsstrategi utfyller samfunnsplanen på en meget god måte. Rapportene konkluderer med at Søndre Viken Næringsregion har en god nasjonal posisjon innenfor disse fem spesialiseringene, jf. vedlegg 2 og 3:

1. Grønn industri og sirkulærøkonomi.

- Elektrifisering
- Sirkulærøkonomi
- Hydrogen
- Batteriteknologi
- Karbonfangst og -lagring (CCS)
- Havvind

For å vurdere og illustrere mulighetene innen det grønne skiftet for næringslivet i Viken kategoriseres bedrifter som omfattes av det grønne skiftet i tre aktørgrupper: produsenter av fornybar energi, utstyrs- og tjenesteleverandører til produksjon av fornybar energi, og aktører med ny eller endret aktivitet på grunn av det grønne skiftet. De største mulighetene for næringsutvikling innen det grønne skiftet for Viken finner vi i hovedsak hos utstyrs- og tjenesteleverandører. Det er også viktig at det eksisterende næringsliv gjennomfører den omstillingen og effektiviseringen som det grønne skiftet krever, for å unngå et fall i konkurransekraft og dermed et bortfall av inntekter og arbeidsplasser.

2. Automatisering og digitalisering.

Med et høyt lønnsnivå i industrien og et komparativt sett lavt lønnsnivå innen utvikling og programmering er Norge godt posisjonert til å øke både automatiseringsgraden og robotpenetreringen. Viken har industriell produksjon som er godt egnet til robotisering fordi den er mer kompleks enn snittet av norsk industri. Dette gjelder eksempelvis teknologiindustrien og næringsmiddelindustrien. Man er avhengig av å ta i bruk nyvinninger innen automatisering og robotisering for å sikre konkurransedyktig industri i fremtiden.

3. Forretningsmessig tjenesteyting (Utvikling av IKT-nisjer).

IKT-næringen er blant de hurtigst voksende næringer internasjonalt, men er også karakterisert ved å være en viktig innsatsfaktor i andre næringer. IKT-næringens varer og tjenester inngår som en sentral del av digitaliserings- og automatiseringsprosesser i andre bedrifter og bidrar dermed til økt produktivitet. Det bør jobbes mot å utvikle konkurransedyktige nisjer innen IKT som kan bidra til å øke internasjonaliseringsgraden, som historisk har vært lav, i den norske IKT-næringen. Eksempler på satsingsområder kan være

- Stordataanalyse gjennom bedre bruk av offentlig og privat data
- Skjæringspunktet mellom gaming og utdanning
- Energi og energisystemer
- Mobilitetsteknologi
- Smart City-teknologi

4. Helsebasert næring.

Helseindustrien har en rekke karakteristika som gjør den svært interessant som satsingsområde. Norge er imidlertid et lite land når det kommer til helseindustri. Det betyr at det vil være vanskelig å konkurrere mot aktører innenfor alle områder av helseindustrien. Det kan derfor være lurt for både klynger og fylkeskommunen å fokusere sin kapasitet på deler av helseindustrien som satsingsområder for fylket. Dette kan både være innen farmasøytisk industri, medisinsk utstyr eller e-helse.

5. Skjermede næringer.

Skjermede næringer som handel, bygg og anlegg, og innenlands transport og logistikk, kjennetegnes ved at de er arbeidsintensive, leverer tjenester lokalt/nasjonalt og har begrenset konkurranse fra utlandet. Disse næringene sysselsetter en stor andel av arbeidsstyrken og er svært viktige for at innbyggere og næringsliv får tilgang på de produktene de trenger, samtidig som produktiviteten er relativt lav.

De fire første områdene har et høyt verdiskapingspotensial og arbeidsplasspotensial, mens det siste området er spesielt viktig i et sysselsettingsperspektiv.

Kommunedirektøren anbefaler at handlingsprogrammet spisses mot å skape arbeidsplassvekst innen disse spesialiseringene spesielt.

Utenforskap

NAV peker på tre årsaker til at folk står utenfor næringslivet og betalt arbeid:

- De som ikke vil komme inn (mangler motivasjon).
- De som ikke kan komme inn (mangler kvalifikasjoner).
- De som ikke får komme inn (mangler muligheter).

I dette handlingsprogrammet er det naturlig å inkludere de to sistnevnte gruppene.

Utenforskap har gjennom flere år vært en utfordring for alle Østfoldbyene, men utfordringen har dessverre blitt større de senere år. Skal utenforskapet reduseres i Sarpsborg må flere komme i jobb. Det vil kreve at det utvikles nye løsninger for samarbeid og aktiviteter på tvers av stat og kommune, næringsliv, utdanningsinstitusjoner, arbeids- og inkluderingsbedrifter osv.

Strategiske grep

Kampen om framtidens arbeidsplasser er ikke en kamp mellom kommunene i Østfold, men mer mellom de fylkesvise regionene. Handlingsprogrammet bør derfor sette søkelys på aktiviteter og tiltak som støtter opp under og utfyller det regionale næringssamarbeidet.

Trender viser at framtidens arbeidsplasser i stadig større grad vil lokaliseres i nærheten til effektive trafikknutepunkter og urbane bymiljøer. Det er derfor viktig for nærings- og arbeidsplassutviklingen at fokuset på god byutvikling og arbeidet med ByKraft 2027 prioriteres.

Hvordan lykkes vi?

Bedrifter med vekst- og utviklingsambisjoner søker seg svært ofte til steder hvor de finner kvalifisert kompetanse. Slik kompetanse finnes ofte i næringsklyngene.

Sarpsborg har ingen næringsklynger innenfor kommunegrensene, og dette er en betydelig utfordring som må adresseres gjennom handlingsprogrammet. Sarpsborg kommune må gjennom handlingsprogrammet beskrive aktiviteter og programmer som bidrar til at vi kan dra nytte av de regionale aktørene og klyngene på en slik måte at det skaper ny næringsutvikling også i Sarpsborg. Et avgjørende trekk ved handlingsprogrammet er altså å bidra til et økosystem for næringsutvikling i Sarpsborg gjennom å mobilisere regionalt.

Kommunens rolle

I mangel av lokale næringsklynger må Sarpsborg kommune intensivere sin innsats for å stimulere og legge til rette for økt arbeidsplassvekst og næringsutvikling. Og på grunn av kommunens økonomiske handlingsrom er det av avgjørende betydning at kommunen utnytter og mobiliserer hele organisasjonens ressurser for å styrke næringsutviklingen i Sarpsborg. Det viktigste bidraget fra kommunen i så måte er å benytte innovative anskaffelsesprosesser som stimulerer til nærings- og leverandørutvikling. Dette vil være oppgaver som bidrar til å endre og utvide måten kommunen utøver sitt næringsutviklingsarbeid. Kommunens hovedfokus pr. i dag er primært knyttet til punkt 1) vertskap og punkt 2) god forvaltning i listen nedenfor. Kommunedirektøren anbefaler derfor et handlingsprogram med fem fokusområder, der punktene 3-5 er nye områder:

1. Godt vertskap for næringslivet.
2. God forvaltning og effektiv saksbehandling.
3. Stimulere til næringsutvikling gjennom bruk av innovative anskaffelser.
4. Næringsfond for å stimulere økosystem for næringsutvikling.
5. Næringsarealer – hvordan sikre vekstbedrifter tilgang til næringstomter som dekker deres behov.

Proessen og medvirkning

Kommunedirektøren har lagt opp til en prosess der handlingsprogrammet sluttbehandles i bystyret i november 2023.

Kommunedirektøren mener det er viktig at næringslivet og sentrale aktører i Søndre Viken næringsregion involveres i utviklingen av handlingsprogrammet. Det legges også opp til en begrenset høring der sentrale aktører inviteres til å komme med innspill. Kommunedirektøren anbefaler følgende prosess:

Periode	Aktør	Aktivitet
Feb.	Sarpsborg kommune - Kommuneledelsen	Forankring og planlegging av bruk av innovative anskaffelser
Feb.-mai	Utvalgte lokale bedrifter	Workshop - Smart Spesialisering
2. mars	Sarpsborg Næringsforening - Frokostmøte	Informere om arbeidet med handlingsprogrammet
Mars-april	Sarpsborg Næringsforening og iSarpsborg – styre og daglig leder	Workshop – Handlingsprogram
Mars-april	Sarpsborg Næringsforening - Alliansepartnere	Workshop - Handlingsprogram
Mars-april	Sarpsborg Næringsforening - Faggruppe Ung	Workshop - Handlingsprogram
Mars-april	iSarpsborg - Medlemmer	Workshop - Handlingsprogram
Mars-april	Klynger og inkubatorer	Workshop - Smart Spesialisering
Mars-april	Søndre Viken Næringsregion	Workshop - Smart Spesialisering og handlingsprogram.
Mars-mai	Politisk medvirkning	Etter avtale med saksordfører
April	Viken Fylkeskommune	Workshop - Smart Spesialisering
1.juni	Formannskapet	Underveismelding / høringsutkast
Juli-Sept.	Begrenset høring	
Nov.	Sluttbehandling formannskapet	
Nov.	Sluttbehandling bystyret	

Konsekvenser økonomi, miljø og folkehelse:

Økonomi:

Utgifter til utarbeidelse av handlingsprogrammet dekkes innenfor vedtatt driftsbudsjett.

Skal Sarpsborg kommune nå målet om å ha en inntekts- og formuesskatt på nivå med landsgjennomsnittet, må verdiskapingen i næringslivet økes betraktelig.

Miljø:

Handlingsprogrammet må fokusere på hvordan vi skal utvikle et framtidsrettet og bærekraftig næringsliv der alle bærekraftperspektivene vektlegges.

Folkehelse:

I oppstartsnotatet er temaet utenforskap adressert spesielt. Meningsfylt arbeid og trygge økonomiske forutsetninger er viktige grunnstener i god folkehelse.

Kommunedirektørens anbefaling:

Oppstartsnotat for handlingsprogram for næringsutvikling legges til grunn for det videre arbeidet.